

ŠOLA V NARAVI

CENTER ŠOLSkih IN OBŠOLSKIH DEJAVNOSTI • Revija za spodbujanje in razvoj šole v naravi • Letnik IV • September 2012

Netopirnica na vsako slovensko šolo in vrtec

Ko ob večernem mraku začnejo svoj ples, praviloma ljudje najprej začutimo nelagodje. Zdi se, da nekontrolirano poletavajo, frfotajo, da se nam lahko zapletejo v lase, da nas ogrožajo s svojo igrivostjo. Še huje, da nas celo lahko ugriznejo in pijejo kri.

Kdor vsaj malo ve o netopirjih, pa ve, da jim je narava naklonila enega najbolj zanesljivih radarjev in da je možnost, da se zaletijo v nas, skoraj nična. Previdni pa moramo biti, kadar je netopir na tleh, ogrožen, ali če mu ni uspel prvi let. Takrat lahko na široko pokaže svoje ostre zobke in če nismo ustrezno zaščiteni, začutimo njegov obrambni strah.

Koliko vemo v resnici o netopirjih, kaj smemo in ne smemo, kako jim lahko pokažemo svojo naklonjenost in skrb, se bomo najbolje poučili kar pri Slovenskem društvu za proučevanje in varstvo netopirjev. Na njihovih spletnih straneh so vam dostopne vse informacije. Znanje in njih poznavanje bosta presešla strah in nezaupanje.

Ker so netopirji živali, ki so človeku še posebej pomembne zaradi svoje neumorne nočne dejavnosti, ko na noč lahko pojedjo kar do 2000 žuželk, so si našle mesto tudi v naravovarstveni akciji Centra šolskih in občolskih dejavnosti. Če želite v svojem okolju zmanjšati uporabo pesticidov, če hočete, da vas bodo komarji pustili na miru, če hočete pomagati populaciji, da se razvija in najde z vašo pomočjo svojo hiško za domovanje, se nam pridružite v vseslovenski akciji Netopirnica na vsako slovensko šolo in vrtec.

CŠOD prvenstveno razvija znanja in aktivnosti na področju naravoslovja, ekosistemov in eko-storitev, vse v povezavi

s trajnostnim razvojem družbe. Za nas sta pomembna znanje in odnos do vsakega živali, do vsakega živega bitja, do vsakega od vas.

Na našo akcijo se je zaenkrat prijavilo 107 šol, 36 vtcev, 31 drugih javnih zavodov in posameznikov, pa še se nam vsak dan oglašajo novi. Veseli smo, skupaj nam je uspelo!

Vsi prijavljeni bodo dobili eno do deset hišic in eno leto spremljali populacijo netopirjev po vsej Sloveniji. S tem bomo prispevali svoj mali, a pomemben delež k ohranjanju netopirjev. Otrokom bo približan njim manj znani svet, dvignila se bo zavest o pomenu netopirjev, podatke pa bodo lahko obdelovali tudi znanstveniki.

Čeprav nam netopirji nikoli ne bodo znali povedati, kako hvaležni so nam, bomo mi zanesljivo vedeli, kako hvaležni smo njim.

Še se lahko pridružite naši akciji! Vse o njej je dostopno na naših spletnih straneh www.csod.si

Alenka Kovšca,
direktorica CŠOD

Dom Kavka – med Sočo in Benečijo

Nekje med Sočo in Benečijo v Italiji, med Tolminom in mejnim hribom Matajurjem, se nahaja na grebenu Kolovrata vasica Livške Ravne. Livške Ravne nad Kobaridom nosijo ime po nekoliko večji vasi Livek, kjer naj bi bilo nekoč jezero. In najbrž manjše jezero tam ni bilo le v pripovedkah ...

Obiskovalci zgornjega Posočja se ne odločajo le za potepanja in raziskovanja po levem bregu Soče, temveč po vijugasti cesti vedno pogosteje odkrivajo desni breg Soče in predel naše domovine, ki se dotika Benečije v Italiji.

Po grebenu Kolovrata poteka meja med Slovenijo in Italijo. Ta meja je bila v času soške fronte med prvo svetovno vojno prizorišče morije med Italijo in Avstro-Ogrsko ter znamenitega prodora mladega Erwina Rommla, ki je zaslovel kot Hitlerjev general, v času druge svetovne vojne.

Na grebenu, ki se razprostira od Matajurja proti Goriškim Brdom, je vasica Livške Ravne, v kateri je do razpada Jugoslavije pred dvajsetimi leti stala stražnica JLA oziroma vojaška postojanka. Leta 1998 je, popolnoma obnovljena, dobila novo poslanstvo: srečevanje mladine, opazovanje in učenje v naravi. Tu, v domu Kavka, mladina resnično stopa z glavo v naravo. Daleč naokoli ni primernejše potrditve doživljanja narave in lepot, ki nam jih nudi mati Narava. Med jutranjim pretegovanjem gledamo prebujanje dneva nad Jadranskim morjem in med zehanjem pred spanjem opazujemo migetanje milijonov lučk nad Vidmom/Udinami in Padsko nižino.

Ko se zaposleni s prvo jutranjo svetlobo odpravljamo v službo v dom Kavka, naši gosti po prespani noči zrejo v smetani podobne meglice, ki se vlečejo nad Sočo in med griči v Benečiji na drugi strani meje – tik pod Livškimi Ravnami.

Pokojni profesor Buser nas je ob obiskih na Kolovratu podučil o bogastvu kamnin. Tipične kamnine za ta konec Evrope in Slovenije, volčanski

Foto: Monika Luskovec Matovski

apnenci z roženci, navdušujejo ne le študente in strokovnjake, temveč vedno številčnejše turiste, ki si izberejo panoramsko cesto preko Kolovrata za svoje raziskovanje. Tod pelje tudi evropska pot, ki povezuje severni del Avstrije z Miramarskim gradom pri Trstu.

Do Kuka, ki se dviga 1243 metrov nad morjem, se z doma Kavka sprehodimo v dvajsetih minutah. Padalci, ki imajo tam odskočišče, se s težko opremo zapeljejo od našega doma na vrh s terenskimi vozili v nekaj minutah. Zanje in za naše obiskovalce je z vrha čudovit pogled proti severu na Krn, Batognico in Polovnik. Nekoliko bolj proti zahodu se odpre pogled proti Kaninu, po kaninskih podih, proti Prestreljeniškem oknu in najvišje ležečemu smučišču v Sloveniji – smučišču pod Kaninom. Vzhodno sonce se sramežljivo prikaže iznad idrijske tektonske prelomnice iz smeri Tolmina in Mosta na Soči, utrujeno pa konča med Padsko nižino, Vidmom in Matajurjem. Malo nad domom je manjša kraška jama, Kavkna jama, ki je domu dala ime.

Livške Ravne so odmaknjene od mestnega vrveža in vsega, kar prinaša naglica sedanjega časa. Odtisi zgodovine, sledovi Beneške republike, tolminskega punta, prve svetovne vojne s soško fronto in druge svetovne vojne so vidni v bližnji in daljni okolici doma Kavka. Poleg družboslovnih vsebin lahko začutimo tudi naravo v vsej njeni lepoti in mladi in malo manj mladi si vzamejo čas za odkrivanje teh zakladov.

Zoran Matovski,
univ. dipl. polit.,
vodja doma Kavka

Foto: Monika Luskovec Matovski

Stopati lahko – trajnostna uporaba okolja

Ljudje zlorablamo Zemljo, saj jo obravnavamo kot blago, ki nam pripada. Ko vidimo Zemljo kot del celote, ki ji pripadamo, šele takrat jo lahko uporabljamo z ljubeznijo in spoštovanjem.
Aldo Leopold (1949)

TELOVADNICA, LABORATORIJ ALI SVETI PROSTOR?

Obstaja mnogo razlogov, zakaj odrasli pripeljejo mlade v naravo. Za nekatere je to rekreacija, možnost razvijanja fizičnih sposobnosti pri dejavnostih, kot sta kanuizem ali plezanje. Nekateri raziskujejo okolje v povezavi z učnim načrtom v osnovni ali srednji šoli. Drugim narava omogoča osebnostni in socialni razvoj.

Obstaja nevarnost, da bo vsaka skupina okolje uporabila le kot oder za doseganje svojih ciljev. Včasih je uporaba sebična, posledica pa je prizadeto okolje ali pa vplivanje na ugodje drugih ljudi. Nekateri skupine obravnavajo naravo kot telovadnico, da prikažejo svoje fizične sposobnosti. Gore obstajajo zato, da se jih osvoji, soteske, da se jih premaga. Potujejo v naglici, vpijejo navodila in se ne zmenijo za naravo, ki jih obdaja. Skupine, ki raziskujejo naravo, niso nujno bolj občutljive in lahko naravo uporabljajo le kot laboratorij za svoje raziskave in poskuse. Obstajajo primeri škode na geoloških najdiščih, motenja divjih živali in nadlegovanja lokalnih prebivalcev z anketami.

Kako lahko oblikujemo bolj občutljiv pristop do narave in kako spodbudimo skupine, da se bolj povežejo z njo?

Okolja, kjer se gibljemo z našimi skupinami, morda ne nudijo občutka divjine, vendar so še vedno predstavljena kot posebna mesta. Naše skupine so gosti; ne da zlorabijo ali tekmujejo v teh okoljih, ampak da se počutijo sprejete in dobrodošle. Če imamo tak pristop in hkrati spodbudimo zavedanje in razumevanje teh posebnih mest, skozi katera potujemo, bodo naše skupine imele korist in se bodo počutile povezane z naravo.

VPLIV DEJAVNOSTI NA PROSTEM NA OKOLJE

Že leta 1980 so raziskovalci v Angliji in Walesu prepoznali hitro rast in zahteve raznih dejavnosti, ki se odvijajo v naravi. V poročilu ocenjujejo, da v Angliji in Walesu vsak dan 20 milijonov ljudi sodeluje v skupinskih dejavnostih v naravi ali raziskovanju narave. Te dejavnosti so skoncentrirane na posebnih mestih, kar 40 % jih je v nacionalnih parkih. Pokazalo se je, da so ta mesta preveč izrabljena. V kakšnih oblikah se vpliv kaže? Lahko razlikujemo naslednje oblike pritiska na okolje:

• Fizični vpliv

V ekstremnih primerih je to posledica namernega poškodovanja lastnine ali nepremišljenih dejanj, kot so plezanje po stenah, odmetavanje odpadkov

ali kurjenje ognja. Bolj običajno je to rezultat pogoste uporabe iste poti in trganja rastlin, povezanega s skupinskimi dejavnostmi, in lahko vodi na primer do erozije pešpoti ali do poškodb poti zaradi jahanja ali vožnje z gorskimi kolesi.

• Ekološki vpliv

Sem štejemo motenje ali poškodovanje živih bitij. Ta vpliv je lahko zavesten, npr. zbiranje ptičjih jajc ali nabiranje redkih rastlin, bolj pogosto pa je rezultat nevednosti. Včasih ljudje po nepotrebnem hodijo po mestih, kjer rastejo ali živijo redke rastline ali žuželke, ali motijo ptice v času gnezdenja v skalnih stenah, v močvirju ali ob vodi.

• Socialni vpliv

Predstavlja morda najpomembnejši vpliv skupin, ki izvajajo dejavnosti v naravi. Huntovo poročilo (1989) In search of adventure opisuje naslednje pritiske, ki so jim izpostavljene lokalne skupnosti:

- 1. Hrup, še posebej ponoči, ki je lahko posledica pijanosti ali neprimernega obnašanja.*
 - 2. Smeti in včasih nenameren ali nameren vandalizem.*
 - 3. Delo na terenu in raziskave, ki vključujejo anketiranje lokalnega prebivalstva.*
 - 4. Zastrahujoče vedenje in kraje.*
 - 5. Nevarna vožnja udeležencev ali osebja, ki izvaja aktivnosti.*
 - 6. Pomanjkanje razumevanja za lokalno kulturo ali spoštovanja načina življenja.*
 - 7. Poškodbe na lastnini domačinov (puščanje odprtih les, polomljene ograje, vznemirjanje pašnih živali).*
 - 8. Pogoste igre, kot so reševanje problemov ali branje zemljevidov, ki se izvajajo ponoči.*
 - 9. Gneča v trgovinah, gostiščih in drugih lokalnih objektih.*
- To je seznam motenj, vendar v poročilu omenjajo, da te motnje niso pogoste. Pojavljajo se, ko se dejavnosti v naravi odvijajo v majhnih lokalnih skupnostih in so slabo vodene.*

• Psihološki vpliv

Ta vpliv je težje izmeriti in razumeti. Pojavi se, ko dejavnost ene skupine vpliva na doživljanje in zaznave drugih ljudi v naravi. Tak primer je, ko velika glasna skupina, ki vesla po reki, moti ljudi na obrežju, ki želijo uživati v miru in lovljenju rib ali opazovanju ptic. Nekateri kraji, kot so votline ali ozke doline, lahko hitro postanejo prenatrpani, ko vanje hkrati pride več skupin in motijo druga drugo pri dejavnostih.

Foto: Zoran Matovski

EROZIJA PEŠPOTI NI VANDALIZEM

Vpliv skupin na okolje moramo postaviti v kontekst. Pogosto je težko ločiti vpliv skupin, ki izvajajo aktivnosti v naravi, od vpliva ostalih ljudi ali lokalnih prebivalcev. Prav tako obstaja nevarnost, da se osredotočimo na najbolj vidne fizične vplive, čeprav so ekološki, socialni in psihološki vplivi bolj pomembni. Razburjamo se zaradi odpadkov, kar je prav, saj jih je neprijetno gledati in predstavljajo nepazljivost do okolja. Vendar pa ne pomenijo trajne poškodbe in njihova odstranitev navadno ni tako težka.

V mnogih krajih je postal velik problem tudi erozija pešpoti. Nastale so neprijetne rane, ki so jih izdolble noge številnih navdušenih pohodnikov v hribe in gore. Vendar erozija pešpoti ni vandalizem. Predstavlja sledove ljudi, ki so zapustili svoja vozila in raziskujejo naravo sami. To je problem upravljanja z okoljem. V mnogih primerih lahko poti popravimo, rastline se spet zarastejo in ljudi spodbudimo, da začnejo uporabljati druge poti ali obiščejo manj znane predele.

Ekološki vplivi na okolje pa niso tako očitni. Pogosto je težko oceniti vpliv skupin na določeno okolje. Raziskovalci so ugotovili (1988), da motnje, ki jih skupine povzročajo, niso tako očitne, čeprav so lokalni vplivi lahko veliki. Na občutljivih ekosistemih pa je vpliv skupin lahko za ekosistem poguben.

Ugotavljajo, da je rekreacija v nekaterih predelih preseгла nosilno kapaciteto okolja. V primeru soteskanja so prikazali, kako so določena okolja lahko zelo občutljiva za uporabo in kako okoljsko zavedanje uporabnikov ublaži problem. Pomembno je, da okoljske in socialne probleme, ki jih povzročajo skupine z aktivnostmi v naravi, postavimo v širši kontekst pritiskov na okolje. John Gittins (1990) to jasno pokaže:

... ko jih postavimo ob bok bolj splošnim in temeljnim ekološkim spremembam, ki se dogajajo globalno – kot so klimatske spremembe, kisli dež in izginjanje deželjnega gozda; in na angleškem podeželju še posebej odstranjevanje živih meja, izguba močvirij, pogozdovanje vresišč, prevelika uporaba pesticidov in herbicidov, izgubljanje področij zelenega pasu, izseljevanje s podeželja in zmanjševanje upravnih storitev na podeželju – je vpliv mladih ljudi, ki sode-

lujejo v doživljajskih aktivnostih v naravi, zanemarljiv.

Lahko trdimo, da noge, ki povzročajo erozijo pešpoti, pripadajo mladim, ki se bodo borili za zaščito okolja v prihodnosti.

ZMANJŠEVANJE VPLIVA

Večje zavedanje vodij dejavnosti o pomeni in krhkosti okolja lahko vodi k spremembam odnosa in izvajanja dejavnosti. Skupina za soteske (The Gill Group) in Lake District National Park so izvedli mehak pristop. Niso namestili tabel z napisom »Ni vstopa«, ampak so namesto tega v letakih razložili pomen soteske in ponudili preprosta navodila, ki so jih vodje sprejeli. Kot del raziskave Hunt report (1989) so anketirali uporabnike in ponudnike aktivnosti v naravi. V raziskavi je bilo eno od vprašanj: Kakšne ukrepe ste sprejeli, da se izognete neprijetnostim z lokalno skupnostjo in preprečite poškodbe v naravi? Zbrali so 342 odgovorov, ki jih lahko tako strne-

- *dobra priprava osebja in nadzorovanje mladih,*
- *izobraževanje mladih, dvigovanje okoljske ozaveščenosti in upoštevanje pravil obnašanja,*
- *dobra povezava z naravovarstvenimi skupinami in dobri odnosi z lokalno skupnostjo, predvsem z lastniki zemljišč,*
- *z izbiro mest in preverjanjem prevelike uporabe občutljivih okolij.*

Ti odgovori kažejo, da se okoljska ozaveščenost in skrb med vodji dejavnosti v naravi povečuje. To se kaže v večji aktivnosti odgovornih za varstvo okolja in vladnih služb. Vse te organizacije cenijo trajnostni pristop rabe okolja. Organizacija, ki je na tem področju aktivna že več kot 15 let, je skupina Adventure and Environmental Awareness Group.

THE ADVENTURE AND ENVIRONMENTAL AWARENESS GROUP

Koliko ljudi, ki se gibljejo v naravi, se zaveda občutljivega naravnega ravnovesja in lepote okolja, skozi katero se premikajo? Ali plezalec pozna in ga skrbi za gorske rastline, ko pleza po strmih stenah? Ali se kajakaši in kanuisti povežejo s svetom vodnih ptic in z vidro, ko se spuščajo po strugah? Ali terenski raziskovalci, ki zbirajo vzorce rastlin, merijo rečno strugo, razvijajo čustven odnos

do narave? Kdo od nas je pripravljen sprejeti odgovornost za okolje in narediti nekaj korakov za njegovo varovanje?

Leta 1984 je bila ustanovljena skupina, ki je sestavljena iz predstavnikov okoljske vzgoje ter predstavnikov nacionalnih in regionalnih rekreacijskih organizacij, ki imajo interes po varovanju okolja. Glavna naloga te skupine je povečati zavedanje, razumevanje in skrb za naravno okolje med tistimi, ki v naravi izvajajo doživljajske dejavnosti, dejavnosti vzgoje in rekreacije.

Skupina verjame, da neposredna izkušnja v naravi poveča željo po varovanju narave, hkrati pa večje zavedanje o bogastvu in povezanosti okolja poveča izkušnjo, ki jo doživljamo v naravi. Ta cilj poskuša skupina doseči skozi delavnice, pogovore, članke in s konferencami ter s povezovanjem okoljskih zanesenjakov in okoljevarstvenikov. Zadnja delavnica je bila namenjena spodbujanju vodij, da dajo več poudarka okoljski vzgoji.

Obstaja povezava med pustolovščino in okoljem. Pustolovščina pomeni negotovost in izziv. Okolje, v obliki vetra, valov, brzic, sotesk, pečin ali gozda, pa omogoča izzive. Merimo se z naravo, vznemirjeni smo ob dejanski ali navidezni nevarnosti, premagamo izziv in veseli smo doseženega uspeha. Narava je lahko naš tekmeč, lahko pa je le oder za naše dejavnosti. Kako naj vodja 11- do 16-letnikov spremeni sebično (egocentrično) vedenje v povečano zavedanje in zanimanje o okolju? Kako se izogniti predavanju o okolju in pripraviti pester program, ki je povezan tudi z učnim načrtom in vključuje tudi zaposlene?

To so bila vprašanja, na katera so odgovarjali na zadnji delavnici. Na tej delavnici niso našli vseh odgovorov, je pa skupina izoblikovala nekaj smernic, kako lahko vodje spodbujamo okoljsko ozaveščenost in izboljšamo naše programe.

Nekaj smernic:

1. *Prepoznavno povezavo med osebno, socialno in okoljsko vzgojo. Če imajo udeleženci slabo samopodobo in malo spoštovanja do soljudi, ne moremo pričakovati, da bomo razvijali okoljevarstveno zavest. Delo vodij, ki skupino usmerjajo v osebni in socialni razvoj, je temeljno za okoljsko vzgojo, ki se ukvarja s spremembo odnosa in povečanjem osebne odgovornosti do okolja.*

Vodje, ki izvajajo dejavnosti v naravi, imajo pri tem ključno vlogo.

2. Vpeljite dobre okoljske navade v celotno organizacijo in vse programe, in ne le v posamezne dejavnosti. Vodja skupine je močan vzornik. Vodja je oseba – model, ki ga mladi posnemajo. Bodite navdušeni nad naravo, pokažite to s svojo veliko zainteresiranostjo in dejanji.

3. Pomagajte skupini, da spoštuje posebne kakovosti vsakega okolja. Spodbujajte občutek za prostor skozi razumevanje geologije, ekologije in zgodovine. Razlagajte o pokrajini, vendar ne predavajte. Osredotočite se na detajle v okolju – lišaj, skala, list, vrtnec, mreža. Uporabite različna čutila za raziskovanje okolja. Spodbujajte osebni odziv skozi umetnost, poezijo, diskusijo ali igro. Drugače povedano, pomagajte ljudem, da se povežejo s prostorom.

4. Izkušnje v naravi, kot so plezanje, kanuizem, raziskovanje jam ali jadranje, omogočajo mladim tesen stik z vremenom in naravnim okoljem, ki jim pomaga, da razvijejo občutek za spoštovanje in čudenje. Takšni občutki lahko motivirajo mlade, da postanejo bolj sprejemljivi za okoljsko vzgojo.

5. Izpostavite probleme, kot so dostopnost, izraba zemlje in zaščita, upoštevajte vplive skupine, vendar se ne omejite samo na probleme. Bodite pozitivni, spomnite se, da ta skupina ni povzročila vseh problemov. Naš cilj je zadovoljstvo, zavedanje in razumevanje.

6. Razvijte bolj občutljiv pristop k dejavnostim. Spodbujajte koncept potovanja in raziskovanja, in to ne le kot nekaj hitrega, udarnega. Navdušenje in izzivi imajo svojo vlogo, vendar se izogibajte programu, ki temelji na zaporedju samih hitrih iz-zivov.

7. Premišljevanje in pregled pomaga mladim postaviti svoje izkušnje v širši kontekst z drugimi ljudmi in svetom, ki nas obdaja. Pazljivo izberite kraj in miren čas za premišljevanje in pogovor. Po aktivni, razburjljivi dejavnosti lahko s tem izzovete pozitiven odnos in dejanja za okolje.

PRAVILA DOBRE PRAKSE

Uspešna metoda za povečevanje zavedanja o okoljskih problemih in ustreznih ukrepanj je preko smernic in primerov dobrih praks. Priprava pravil in smernic ni vedno lahka naloga, vendar ta pomagajo pri usmerjanju pozornosti na potrebe okolja in uporabo okolja po trajnostnih načelih.

Problem nekaterih listin je v tem, da so pravila ozko začrtana in zapisana v ne-

gativni obliki. Pravila naj bodo pozitivna v svoji predstavitvi in naj spodbujajo učenje o okolju in za okolje. Naslednjih deset korakov je primer pravil za vodje skupin, ki želijo doseči večjo okoljsko zavest in odgovorna dejanja:

10 korakov:

1. Naj skupina ve, da je v posebnem prostoru. Povejte jim o lokalnih posebnostih.

2. Pokažite skupini nekaj čudes narave, ki jih obdajajo. Naj uporabijo svoja čutila.

3. Razložite jim, kako smo rastline, živali in ljudje soodvisni.

4. Pogovarjajte se o različnih vplivih na pokrajino in načinih varovanja narave.

5. Spodbujajte jih, naj stopajo lahkotno. Naj naredijo čim manj škode na rastlinah, živalih in skalah. Zapustite prostor bolj čist, kot je bil, preden ste prišli.

6. Delajte v majhnih skupinah. Spodbujajte jih, naj hodijo tiho in s spoštovanjem do ljudi, ki živijo in delajo na podeželju.

7. Izogibajte se okoljem, ki so še posebej občutljiva za motnjo.

8. Spoštuje pravila, lokalne predpise in dovoljenja za dostop.

9. Razmislite o načinu prihoda. Upoštevajte druge in okolje, ko parkirate ali uporabljate opremo.

10. Spodbujajte dejanja za varovanje, vrnite naravi nekaj tudi nazaj.

RAZVIJANJE BOLJ OBČUTLJIVIH PRISTOPOV

V Veliki Britaniji imajo močno tradicijo uporabe narave za avanturistične izlete, znanstveno raziskovanje in osebni razvoj. Vidimo, kakšne so posledice teh pristopov. V skandinavskih državah se je v zadnjih stotih letih razvil popolnoma drugačen pristop, imenovan Friluftsliv (Outdoor Nature Life) – življenje v naravi. To je tradicionalen in neformalen način življenja z naravo, ki je bolj usklajen z naravo. Dolgi pohodi in teki na smučeh ter ture so del norveške kulture preko celega leta. Atle Tellnes (1993) trdi, da je Friluftsliv dobra osnova za naravovarstveno zavest, dobro zdravje, večjo kakovost življenja in trajnostni razvoj. Gunnar Repp (1996) prav tako poudarja pomen »dobrih srečanj z naravo« za razvoj celotne osebnosti, fizično, čustveno in intelektualno. Te izkušnje ne samo

da na primeren način vodijo v ponovno odkrivanje narave, ampak prinašajo tudi spremembe v odnosu in globljem razumevanju samega sebe in drugih področij življenja.

Filozofijo Friluftsliv lahko predstavimo kot človeka in naravo v harmoniji, vsaka stran ima korist. Atle Tellnes verjame, da so najgloblje izkušnje pridobljene, če upoštevamo naslednje:

- Skupina naj bo majhna, tako da lahko vsak sodeluje in prevzame aktivno vlogo pri odločitvah in pri odgovornosti.

- V skupini naj bodo ljudje z različnimi izkušnjami in predznanji.

- Izberite kraje, ki so kar najbolj naravni, vendar se izogibajte daljšim potovanjem.

- Vzemite si dovolj časa za izkušnjo.

- Dejavnosti naj bodo blizu naravi, na primer veslanje v preprostem čolnu, šotorjenje ob ognjišču. Ne zgradite nepotrebnega tehnološkega zidu z uporabo preveč opreme.

- Potovanje naj bo primerno udeležencem, vendar omogočite napredovanje. Če postanejo okoliščine prezahtevne, narava ne bo prijatelj.

- Učite se iz resničnih situacij.

- Vzemite si čas za razmislek o izkušnji, pogovor, oceno.

Te ideje so lahko precej drugačne od športnih navdušencev, ki testirajo svojo novo opremo in pripomočke in se bojujejo proti skali, vetru in vodi. Podobne pa bi morale biti idejam vodij skupin, ki želijo pri mladih razvijati roke, srce in glavo.

Pojdi in splezaj na goro in ujemi njeno dobro sporočilo. Mir narave bo stekel vate kot sončna svetloba steče v drevesa. Vetrovi bodo pihali svojo svežino vate in nevihte svojo energijo, medtem ko bodo skrbi odpadle kot jesensko listje.

John Muir

Monika Luskovec Matovski,
univ. dipl. biol.

Vir: Geoff Cooper: Outdoors With Young People. A leader's guide to outdoor activities, the environment & sustainability, Practise. Russell House Publishing, 1998.

V Benečijo

Oj, božime tele dolince!

Topolovo, Benečija, Nadiža, Beneška republika, Kaplan Martin Čedermac, Slovenci, zamejci, meja, »konfin«, Kadore, Beneški fantje.

Od doma Kavka do vasice Topolovo je uro hoda po južnem pobočju Kolovrata, grebena, ki se razteza od Matajurja do Goriških Brd. Iz vasi Livške Ravne nas pot pelje skozi lep mešani gozd. Pot ni zahtevna, hodimo pa tik ob italijansko-slovenski meji. Kmalu opazimo na starih bukvah brazgotine na lubju, črke, priimke in številke. To je »delo« graničarjev, ki so si krajšali čas z vrezovanjem inicialk imen in priimkov, številke pa pomenijo, koliko dni so še imeli do konca služenja vojaščine. Čuvali so zeleno mejo med Italijo in Jugoslavijo. Med podpisanimi je tudi Haso. Že sam negovan vzorčen bukov gozd je pravo okolje, da se vživimo v kožo mladih fantov iz cele bivše »Juge«. Naša naslednja postaja je pri konfinu – mejniku. In že smo pri sosedih, v Italiji, pa vseeno pri Slovencih, v Benečiji. Zanimivo je, kako se je življenje ljudi ob meji spreminjalo skozi čas, ko je bila meja odprta, pa zelo zaprta, pa malo priprta in zdaj, ko je res odprta.

Ko je bila odprta, so iz Benečije nosili kostonje, fige, vino, iz naših krajev v Benečijo pa skuto, sir in maslo. Ko je bila zaprta, najbrž še srne niso mogle varno čez. Ko je bila priprta, so »švercali« motorne žage in »kafe«. No, zdaj pa je vse drugače.

Na križišču poti, pri Briezi, na višini 870 metrov nadmorske višine, naletimo na prvo skulpturo ob tematski poti do vasi Topolovo. Umetniška dela, ki so postavljena ob poti, so delo umetnikov, ki vsako leto gostujejo v vasici. Čeprav je vas majhna po številu prebivalcev – danes jih je samo 25, včasih pa jih je bilo 400 – so Topolovčani kulturno zelo dejavni in vsako leto v juliju organizirajo umetniško kolonijo. Takrat pridejo umetniki iz vsega sveta: kiparji, pesniki, pisatelji, glasbeniki, fotografi, slikarji, igralci. Pred leti so uredili tudi tematsko

Foto: Zoran Matovski

pot ob poti proti Livku. Vse skulpture ob poti so postavljene tako, da nas popeljejo v razmišljanje. Takoj za mejo je postavljena velika kletka, v kateri so ukleščena drevesa. Podobno so bili z zaprto mejo utesnjeni naši predniki. In tudi ta zaprta meja je eden od razlogov, da so se ljudje na obeh straneh meje odseljevali. Naslednja skulptura je klavir, ki nas spomni, da ima tudi gozd glasbo. Pot postane malo bolj strma, obnovljene so kamnite stopnice in vidni so ostanki senikov, opuščene senožeti in ogromen stol na skali pri »počivavniku«. Skala je kot miza, ravno prav visoka, da so si naši predniki, ko so na hrbtu tovorili seno, kostonje, fige, fižol, sir, skuto, maslo, na počivalniku naslonili tovor in počivali. Kljub temu da so naša bremena lažja, je prav, da se malo odpočijemo. Naslednja skulptura je masažni stol, kjer se s pomočjo glasbenih vibracij umirimo. Ob spuščanju po lepo urejeni poti začutimo, da je klima bolj blaga kot na Livških Ravnah. In že smo pri skulpturi, kjer so zakopani konji, ki ponazarjajo izginjanje neke kulture, načina življenja. Malo nižje srečamo kajakaša, ki nas spomni, da je bila voda včasih višje, in spet se nam porodijo zgodbe o morju, izvoru kamnin, ledeniku. No, in ker v Benečiji raste več kot 20 vrst kostonja, je med njimi tudi najstarejši in čudežen ...

Po dobri uri hoje smo v vasi pred cerkvijo Sv. Krištofa in že nam v naše misli priroda Kaplan Martin Čedermac. Čeprav so

ti kraji že toliko let odrezani od matične domovine, se še vedno sliši slovenska beseda. Prebivalci manjših in večjih krajev, razmetanih po raznoliki pokrajini, so imeli raznolik govor, ki so ga zaradi lažjega sporazumevanja predvsem pri bogoslužju delno poenotili, tako da so bila v glavnem tri narečja: tersko, nadiško in rezijansko. Da se je slovenska govornica ohranila vse do zdaj, je delo številnih Čedermacov, ki so se uspešno upirali pritiskom, posebno v času fašizma.

Topolovo je tipična beneška vas. Strnjeno naselje nam spet pripoveduje zgodovinsko zgodbo, zakaj so se držali tako skupaj. Od naseljevanja v 6. stoletju do časa Beneške republike, obdobja po prvi svetovni vojni, fašizma pa do obdobja po drugi svetovni vojni. Hiše so grajene iz kamna, krite s korci. Ostrejša in »ganjki« so iz kostonjevega lesa. Cela vas je obnovljena. In tudi način obnove je vzorčen. Vaščani so pridobili evropska sredstva in vas je taka, kot je bila od nekdaj. Ohranili so vse arhitekturne značilnosti, tudi kamen je isti. Ker ima vsaka družina vsaj dve hiši, so le-te uredili v turistične apartmaje, ki jih v času kolonije oddajajo umetnikom, preostali del leta pa turistom. Benečija je zelo lepa. Obisk vasi prijeten. Srečanje z domačini pa nepozabno.

Matjaž Stergar, učitelj RP

Karbidovka in Kavkna jama

Foto: Monika Luskovec-Matovek

V bližini doma Kavka se nahaja Kavkna jama. Ta največja znana kraška jama v pogorju Kolovrata je dolga sto metrov. Ima dva vhoda: jamski vhod, skozi katerega vstopamo v jamo, in 14 metrov globok vhod v obliki brezna, ki si ga ogledamo od spodaj. Ker se nahaja na nadmorski višini preko 1000 metrov in ker temperatura v jami pozimi pade pod 0° C, je v njej malo kapnikov. Na stenah pa se je nabralo veliko jamske sige, ki je prav tako zanimivo oblikovana. Pozimi v jami nastanejo ledeni ka-

pniki, ki so lahko visoki tudi do en meter. Kako dolgo jih lahko opazujemo, je odvisno od spomladanskih temperatur. Netopirji se v njej redko zadržujejo, saj je jama zaradi svoje oblike pozimi hladna. Lahko pa opazimo kakšno jamsko kobilico, pajka ali večščo.

Skozi brezno v jamo pride nekaj svetlobe, vendar ne dovolj, da bi si jo lahko ogledali brez dodatne razsvetljave. Danes uporabljamo predvsem svetilke, ki vsebujejo svetleče diode in ne potrebujejo veliko energije. V preteklosti pa so jamarji uporabljali posebno svetilko, ki se imenuje karbidovka ali acetilenska svetilka. Pred odhodom v jamo si jo bolj podrobno ogledamo.

Uvod

Karbidovka deluje na karbid, snov, ki po stiku z vodo odda plin acetilen (etin), ki ga uporabimo kot gorivo za razsvetljavo. To

dejstvo uporabimo za dosego različnih učnih ciljev kemije in drugih predmetov v različnih razredih. Vse učence pa pritegne potek same reakcije karbida z vodo.

Material

karbidovka
karbid
voda
kadička
kontaktni digitalni termometer

Prikaz delovanja karbidovke

Varnost: vedno izvajamo prikaz delovanja karbidovke na terenu pred domom na prostem. Med reakcijo se razvijajo plini, ki bi bili v večji koncentraciji lahko nevarni. Učenci so od kadičke oddaljeni vsaj 1,5 metra.

1. Prikaz zgradbe karbidovke: čelada, gorilnik z vžigalnikom, cev, posoda za karbid.

2. Karbid: karbid je podoben drobnim kamnom, v posodici jih učencem pokažemo, previdno jih plovamo.

3. Prikaz reakcije med karbidom in vodo: v manjšo plastično kadičko v kot nasujemo majhen kupček

karbida. Vanj položimo kontaktni digitalni termometer in odčitamo temperaturo. Nato previdno dolijemo malo navadne čiste vode. Spremljamo, kaj se dogaja, in preverjamo stanje na termometru.

4. Ponovimo in še enkrat opazujemo, kaj se dogaja s karbidom.

5. Skupaj z učenci opišemo, kaj smo videli.

6. Predstavimo, kako poteka reakcija v karbidovki.

Vprašanja za razgovor:

1. Kaj je karbidovka? Kako je sestavljena? Na kaj deluje? Kako prižgemo plin? Kako prenašamo plin?
2. Kaj je karbid? Kako ga še uporabljamo? Ali ima kakšen vonj?
- 3., 4. in 5. Kakšna je začetna temperatura karbida? Kaj se je zgodilo s karbidom? V kaj se je spremenil? Kaj je bel dim nad karbidom? Kako diši? Kaj se je zgodilo s temperaturo? Kaj se zgodi s temperaturo, če dolijemo vodo? Zakaj? Zakaj se je temperatura dvignila?
6. Kje poteka reakcija med karbidom in vodo v karbidovki? Kako potuje plin?

Razlaga

Karbid: v karbidovki se uporablja kalcijev karbid (CaC_2). Tehnični karbid je sivkaste barve, različne granulacije, sestavljen iz 80 % kalcijevega karbida, ostalo je zmes kalcijevega oksida in drugih spojin. Zaradi prisotnosti fosfina, amonijaka in vodikovega sulfida ima značilen, manj prijeten vonj. V reakciji z vodo nastane plin acetylen – etin in kalcijev hidroksid. Kot zanimivost: na

Kitajskem pridobivajo acetylen iz kalcijevega karbida kot osnovno spojino za kemično industrijo, še posebej za proizvodnjo polivinil klorida. Na Kitajskem narašča proizvodnja kalcijevega karbida, medtem ko v Evropi in ZDA proizvodnja pada.

Pri reakciji z vodo se sprošča energija, tako da ta reakcija sodi med eksotermne. Lepo se vidi naraščanje temperature (običajno do $85\text{ }^\circ\text{C}$, odvisno od

velikosti karbida in količine vode). Reakcija se začne takoj, ko voda pride v stik s karbidom, vidi se izločanje plina v obliki belega dima nad karbidom.

Ves potek prikaza poteka na prostem, da zagotovimo dovolj veliko zračenje. Sproščeni etin lahko v zmesi s kisikom in ob prisotnosti iskre eksplodira, kar je znano marsikateremu učencu. Le da to poznajo iz lokalnih običajev, ko ob večjih praznikih pripravijo pokanje s karbidom.

Sproščeni plin etin se v karbidovki uporablja kot gorivo. Zelo veliko plina etina se uporablja kot začetna spojina v organski kemiji, ostalo pa za plamensko varjenje, saj temperatura plamena ob zgorevanju s kisikom doseže preko $3300\text{ }^\circ\text{C}$.

Na koncu še opišemo, kako deluje karbidovka. Ko se karbid in voda srečata v spodnjem delu karbidovke, nastali plin potuje po cevki do gorilnika, kjer zgori in nam da svetlobo. Pri tem se sprošča energija, ki ogreje spodnji del karbidovke. Zaradi nevarnosti odprtega ognja učenci karbidovke ne uporabljajo v jami, pokažemo pa, kako gori plamen.

Monika Luskovec Matovski,
univ. dipl. biol.

Kolovrat

Foto: arhiv doma Kavka

Greben Kolovrata se nahaja na meji med Slovenijo in Italijo. Razprostira se od Kuka (1243 m) na zahodu v smeri proti Kambreškemu hribovju. Po drugi svetovni vojni je tod potekala meja med Jugoslavijo in Italijo, pred prvo svetovno vojno pa meja med Italijo in Avstro-Ogrsko.

Pod Kukom je bilo na zahodni strani oziroma nad vasico Livek smučišče, kjer so se prvih smučarskih korakov ali bolje zavojev učili mladi in manj mladi navdušenci od blizu in daleč. Sedaj je na mestu smučarske kočice livškega smučišča apartmajsko naselje Nebesa, od koder je čudovit pogled na sever proti Kaninu in Krnu. Ob lepem vremenu se na jugu vidi do Jadranskega morja.

Nekoliko višje, pol ure hoje od Nebes, se nahaja vasica Livške Ravne, kjer so se domačini ukvarjali s poljedelstvom in živinorejo. Danes je domačih živali le za vzorec; v vasi Dolenje in Gorenje Livške Ravne imajo nekaj koz, ovc in čredo konj.

Razgled, čist zrak, bogata zgodovina in naravne posebnosti so značilni za Kolovrat, ki se razprostira po meji med Slovenijo in Italijo ali bolje: meja med obema državama se razprostira po Kolovratu. Panoramska hoja čez drn in strn se giblje med 1000 in 1200 metri. Pot nas vodi po suhih travnikih, kjer se mešajo rastline, ki rastejo na kraških travnikih, z rastlinami, ki jih najdemo pod Krnom. Mnoge med njimi so redke ali zdravilne. Na žalost se mnogi od teh travnikov zaraščajo in s tem izgubljam pomembna rastišča travniških rastlin. Nezahtevna pot, ki se prekriva s traso Poti miru, nudi pogled in razmislek na čas morije soške fronte med prvo svetovno vojno. Med hojo gor dol lahko prečkamo mejo s sosednjo Italijo. To dve desetletji in več ni bilo mogoče. Vzdolž Kolovrata je od Tolmina, doline Kamnice pri vasi Volče do Matajurja v zadnji soški bitki prodiral Erwin Rommel s svojo maloštevilno enoto in podiral odpor italijanskih enot.

Na delu Kolovrata, ki se imenuje Na gradu, oziroma na kraju, kjer stojijo ostanki vojaške stražnice, je danes muzej na prostem. Urejeni utrjeni rovi, v katerih so se borili, spali in jedli vojaki italijanske armade, so usmerjeni proti severu; proti tolminski kotlini in Krnu, Batognici. Danes je to spomin na trpljenje in nesmiselno vojno med sosedi.

Vijugasta asfaltna cesta se od tod spusti proti mejnemu prehodu Solariji in Kambreškemu v Sloveniji.

Nova cestna povezava iz Tolmina do Kolovrata z Livškimi Ravnami je pripeljala v zadnjih letih veliko motoristov, kolesarjev in nedeljskih izletnikov. Domačini iz bližnjih posoških krajev – iz Kobarida, Volč in Tolmina – si izbirajo Kolovrat za sprostitve zaradi bližnje lege, čudovitega razgleda na Padsko nižino, tolminsko kotlinino in bohinjsko-tolminsko hribovje.

Zoran Matovski, univ. dipl. polit.

Otroci na angleških počitnicah v domu Kavka

Foto: arhiv doma Kavka

Češka, Moravski kras

Foto: Tomaž Petek

Junija letos smo se trije učitelji v ČŠOD, Franc Malečkar, Rado Malnar in Tomaž Petek, dogovorili za izmenjavo izkušenj s kolegi iz Brna in okolice, predvsem z namenom, da pridobimo nove ideje in znanja za naše prihodnje delo. Na poti smo bili od 25. 6. do 30. 6., potovali smo z lastnim prevozom (Radov kombi) in na lastne stroške. Pri bivanju so nam šli na roke v Lipki, ko so nam dali na razpolago sobo v domu Rychta in nam za simbolično ceno nudili zajtrk. Vsak dan so nam pripravili pestre predstavitve programov, mi pa smo kolegom iz Lipke ob diapozitivih predstavili delovanje naše izpostave dnevnega centra na Krasu. Obiskali smo novo nastajajoč center Kapraluv Mlyn pod okriljem

skavtske organizacije, ki se nahaja na Moravskem krasu. Seveda pa smo kot učitelji, ki pri svojem delu v ČŠOD predstavljamo udeležencem pomen kraške pokrajine, želeli spoznati značilnosti Moravskega krasa in dejavnosti čeških kolegov na tem področju.

Prvi stiki med ČŠOD in SSEV Lipka iz Brna so bili vzpostavljeni leta 2008. O tem govori prispevek Tomaža Petka iz leta 2009 v drugi številki prvega letnika revije Šola v naravi. Od takrat se stiki stalno poglobljajo in letos spomladi je bila v ČŠOD in po naših domovih večja skupina zaposlenih iz Lipke. Izmenjava izkušenj na vseh področjih delovanja, tako pedagoškem kot tudi tehničnem in organizacijskem, dobiva vse večji pomen.

Ker je bila Lipka kot organizacija že predstavljena, se bomo tokrat v prispevku omejili na dejavnosti.

Dom Rychta v kraju Krasensko ponuja tako dnevne kot tudi večdnevne programe z možnostjo nastanitve v domu. Ena od idej, ki se zdi zelo pomembna, je, kako pridobiti zaupanje okoliškega prebivalstva. V Rychti so se lotili te na-

loge z izredno domiselnim projektom, katerega rezultat je bil ne samo poglobljeno sodelovanje z ljudmi, temveč tudi nadaljnja vključitev rezultatov projekta v njihovo programsko ponudbo. Bistvo projekta je bila zasaditev sadovnjaka starih sort sadnega drevja, s čimer bi se te vrste evidentirale in ohranile. V projekt so bili povabljeni ljudje iz okolice. Vsako zasajeno drevo je dobilo poleg imena sorte tudi ime prinesitelja, le-ta pa je dobil certifikat o lastništvu. Pomen ohranjanja starih sort je dom Rychta vključil v programsko ponudbo. Okoličani z veseljem obiskujejo sadovnjak in skrbijo za sadno drevje.

Zdenka Jičinska iz doma Rychta nam je predstavila nekaj dejavnosti, ki jih izvajajo na terenu. Pot nas je vodila mimo kraške vrtače, v kateri z mlajšimi otroki doživljajsko spoznavajo pripravljanje živali na zimo s skritimi zalogami hrane. Otroci skrivajo predmete, ki predstavljajo hrano, hkrati iščejo zaloge drugih živali in jih skrijejo na svoje mesto. Na koncu iz svojih skrivališč prinesejo predmete in se pogovarjajo o tem, kako bi kdo preživel zimo, odvisno od zaloge, ki jo je obdržal.

Na potoku Krasova opravijo meritve lastnosti vode. S fosfati ugotavljajo onesnaženost vode pod izpustom iz čistilne naprave in samočistilno sposobnost pri pretakanju po površju, poraslem z rastlinami, ali po regulirani strugi. V površinskih rudniških kopih kaolina smo opazovali paleokras in si ob povratku pogledali še ponorne jame Rudicke propadani ter zunanjo zbirko kamnin. Dom Jezirko je namenjen spoznavanju gozda in pomenu sonaravnega gospodarjenja z gozdom. Fascinirala nas je uporaba učnih sredstev, od izredno preprostih, izdelanih v lastni režiji, pa do uporabe računalniške tehnologije. Ker bi opisovanje vsega tega preseгло okvir prispevka, bomo več predstavili na strokovnih aktivih. Morda bi omenili preprost način večpredmetne povezave z enostavnim učnim pripomočkom, ki ga lahko izdelamo sami. Rezino debela starejšega drevesa z vidnimi letnimi prirastnicami so opremili s kaveljčki na določenih letnicah. Na priloženih lesenih tablicah, ki jih lahko obesimo na kaveljčke, so napisani pomembni

Foto: Tomaž Petek

dogodki iz zgodovine z letnico in risbo (npr. izum parnega stroja, prvi polet na luno, rojstvo pomembne osebnosti ...). Otroci tablice s štejem letnic obesijo v pravilnem zaporedju. Novost doma je dodaten objekt z bivalnimi prostori in kuhinjo, tako da se lahko izvajajo tudi večdnevni programi. V Jezirku smo imeli srečanje z Alešem Machalom, ki je s Hano Korvasovo tudi pobudnik in gonilna sila razvoja Lipke, in nam je opisal zgodovino in vizijo njenega delovanja.

Obiskali smo še prvoustanovljena dom Lipka in Rozmarynek. Oba se nahajata v samem Brnu. Rozmarynek je permakulturni vrt, v katerem poučujejo obiskovalce o pomenu in načinih sonaravnega vrtnarjenja.

Kapraluv Mlyn je še v izgradnji in ne bo deloval v okviru Lipke, temveč pod skavtsko organizacijo. Michal Medek nam je nazorno predstavil izgradnjo, načrtovano organiziranost in programsko ponudbo, potem pa nas popeljal skozi Ryčke Udoli, kraško dolino z značilnimi kraškimi pojavi in arheološkimi najdbami od paleolitika dalje. Dva dni

smo posvetili tudi spoznavanju Moravskega krasa, s češkimi jamarji smo se spustili v podzemlje, v jamski sistem Pikova dama – Spiralka, ki je najdaljši sistem Moravskega krasa. Obiskali smo turistično jamo Macoho in arheološko v svetovnem merilu izredno pomembno jamo Kulna s horizonti ostan- kov neandertalca in homo sapiensa. Ob povratku domov smo se ustavili še v arheološkem muzeju v Donjih Vestonicah.

Vrnili smo se polni novih izkušenj, spoznanj in idej. Ob tem naj se zahvalimo vodstvu ČSOD za razumevanje in podporo ter vsem sodelujočim iz organizacij Lipke in Kapraluv Mlyn, ki so pokazali izredno pripravljenost, da nam z dobro voljo pokažejo in povejo čim več o njihovem delovanju. Posebno zahvalo pa si zasluži naša češka prijateljica Barbara Appelova, ki je vrhunsko organizirala celoten program in žrtvovala veliko svojega časa za spremstvo in vodenje v času našega obiska.

**Tomaž Petek, Franc Malečkar,
Rado Malnar**

Lutkovne delavnice

Foto: Tina Rejc

Verjamete, da v domu Kavka živijo pošasti? Kaj pa duhovi? Govoreče ribe? Ta čudna bitja zaživijo predvsem v slabem vremenu in dolgih zimskih večerih. Takrat je časa za lutkovne delavnice na pretek. Nikar se ne ustrašite, ne bodo vam storile nič hudega, mogoče vas nasmejijo do solz.

Dejavnost je primerna za vse starostne skupine osnovne šole, z bogato domišljijo pa se izkažejo tudi srednješolci. Učenci najprej sestavijo zgodbo. Seveda mora vsebovati vse sestavine prave drame – kratek uvod, zaplet, vrh dogajanja ter zaključek, ki vsebuje še nauk, iz katerega se lahko vsi kaj naučimo.

Zatem je na vrsti izdelava lutk. Te so ploskovne. Namesto da bi odpadni karton dostavljenih živil romal naravnost na odpad, dobi pod rokami učencev novo podobo, za zaveso skriti šolarji mu vdahnejo še dušo in predstava se začne.

Igre se odvijajo kar v jedilnici doma, ki za tisti večer dobi podobo pravega malega teatra, z odrom in parterjem, reflektorsko

osvetlitvijo in kuliso, ki se menja glede na vsebino zgodbe. Tako se v vodi ribe pogovarjajo in rešujejo problematiko onesnaženih rek, po travnikih se sprehajajo jeleni in zgovorni zajčki, tisti z bolj temačnim karakterjem pa se zatečejo na podstrešje ali pa v temen gozd, od koder strašijo neubogljive in nevestne ljudi. Večina zgodbic se namreč nanaša na

ekologijo in naravovarstvo in tudi otroke usmerjamo v to, da je govora predvsem o tem. Kdo ve, mogoče pa se bo kdo naslednjič, ko bo hotel vreči papirček skozi okno, spomnil majhnega eko duhca, ki ga bo strašil in mu zaradi tega kratil spolec.

Tina Rejc, prof. športne vzgoje

Izidor Humar, upravnik doma Kavka

Izidor je najstarejši član majhne »družine« doma Kavka. Prepoznamo ga po črnih oziroma sedaj že sivo-črnih brkih in slokem stasu.

Pred nastopom dela v domu Kavka je bil zaposlen kot vzdrževalec na livškem smučišču. Po poklicu soboslikarja je med delom v Tovarni igel Kobarid in kasneje na smučišču tehnično znanje dopolnil s poslušom za mlade in starejše. Ob prihodu v ČŠOD je leto dni nejeverno opazoval nastajanje doma Kavka. Ker so dela za nekaj časa zastala oziroma se zavlekla, se je leta 1996 ob prihodu mlajših sodelavcev začasno »preselil« na Gorenjsko, kjer je pomagal pri delu v domu Bohinj in kasneje pri delu v začasnem, nadomestnem domu ČŠOD v Stari Fužini.

Ko so se zaključila dela pri gradnji doma Kavka, je poskrbel za dom in okolico in pustil svoj pečat. Skrb za varnost otrok in odraslih, tehnične rešitve za racionalno zasnovan in zgrajen dom ČŠOD ga »držijo pokonc« vsa ta leta. Zapravljivi kotiček, v katerem si lahko naši obiskovalci skozi leta izberejo vedno več izdelkov, vodi od samega začetka. Njegov sproščen odnos in svojstven način dela z mladimi in malo manj mladimi tudi naju spravlja v dobro voljo.

Že med nastajanjem doma Kavka je dajal pobude za bolj smiselno izrabo prostorov, kotičkov notranjosti in zunanosti. V neposredni bližini doma je uredil plato za postavitve zunanje mize za namizni tenis, uredil zid ob kurišču in kurišče. Za naše in druge obiskovalce je urejal pot proti vrhu Kuka. Otroci se lahko veselijo razsvetljenega športnega igrišča, ko se zmrača, prav zaradi njegove pobude. Veliko službenega in prostega časa je posvetil ureditvi in izdelavi vsega potrebnega za naše lokostrelsko strelišče.

Okrogle stopnice, ki povezujejo skupni prostor s kletjo in športnim kabinetom, so bile njegova zamisel. Prav tako ureditev skladiščnega prostora

Foto: Monika Luskovec Matovski

in shramb (npr. kolesarnice, unikatnega premičnega stojala za smuči in stojala za lokostrelsko opremo, ki ju je naredil med delom v Bohinju).

Skrb za naravo in dobro počutje popestri s svojimi kozicami, ki jih neredko pripelje in z njimi omehča in spravi v dobro voljo veliko otrok. Zdrav razum in izkušnje mu govorijo, da se marsikateri otrok odpre in vede bolj sproščeno ob udomačenih živalih.

Poleg svojega dela je pomagal tudi kot učitelj smučarskega teka in alpskega smučanja ter plezanja. V veliko pomoč je bil vedno tudi na terenu in še danes nam pripelje topel čaj in malico.

V prostem času kmetuje bolj za hobi. Čudno bi bilo, ko bi se izneveril svojemu imenu Izidor in v svojem hlevčku ne bi imel – kozic. Z njimi ima veliko dela, a tudi veselja. Spomladi skupaj z njim opazujemo mlade kozličke, kako se prekopicujejo in skačejo po bližnjih pašnikih. Hkrati pa s svojo čredo skrbi, da travniki vsaj v okolici vasi ostajajo

nezaraščeni z gozdom. Ko mu postane prevročje in ko se jima z ženo Martino stoži za hčerko Urško, ki živi na Obali, in za hčerko Mojco in tremi vnuki, ki živijo v bližnjem Kobaridu, sedeta na motorno kolo.

V vas Livške Ravne nad Kobaridom se je preselil iz rodnega Čepovana pri Novi Gorici. Od takrat sodeluje pri delu krajevne skupnosti in skrbi za urejen kraj in okolico. Pozimi zna pasti veliko snega in po sneženju je potrebno očistiti cesto. Izidor je že vrsto let tisti, ki mu ni težko vstati pred vsemi in očistiti cesto, da lahko peščica zaposlenih iz vasi odide na delo.

Upravnik, ki ni le »popravnik«, je natančen in strog do sebe in drugih. Zaradi teh lastnosti in vrlin je dom Kavka zelo lepo urejen in ohranjen. Hkrati je tudi ustrezljiv sodelavec, potrpežljiv in kot najstarejši in najizkušenejši nam pove, da za dežjem posije sonce.

Zapisala **Zoran Matovski, Monika Luskovec Matovski**

POHOD IZ DOMA KAVKA NA KLABUK

petek, 28. 9. 2012 in 5. 10. 2012

Festival pohodništva v dolini Soče

Odkrijte lepote narave in spomenike preteklosti pod vodstvom izkušenih vodnikov.

V septembru in oktobru, najlepših mesecih za pohode, je v Dolini Soče vsako leto organiziran Festival pohodništva. Lepote narave in spomenike preteklosti lahko odkrivete pod vodstvom izkušenih vodnikov.

Festival pohodništva v Dolini Soče zajema organizirane pohode, ki so primerni tako za šolske skupine, družine, kot tudi za zahtevnejše ljubitelje gora.

V času festivala si lahko ogledate tudi razstave, muzeje ali pa obiščete predavanja in prireditve.

Vabljeni!

POHOD TOPOLOVO

ponedeljek, 24. 9. 2012
Pohod in ogled vasi Topolovo.

ZBIRNO MESTO:

8.00, ČSOD dom Kavka, Livške Ravne 9, Kobarid

TRAJANJE POHODA: 4 ure

TEŽAVNOST:

nezahtevno do srednje zahtevno

OPREMA:

pohodniška obleka in obutev, pijača in hrana iz nahrbtnika

CENA:

7,5 € na osebo
(kosilo v ČSOD domu Kavka)

ZBIRNO MESTO:

11.00, ČSOD dom Kavka, Livške Ravne 9, Kobarid

TRAJANJE POHODA: 3 ure

TEŽAVNOST: nezahtevno

OPREMA:

pohodniška obleka in obutev, pijača in hrana iz nahrbtnika

CENA:

7,5 € na osebo
(kosilo v ČSOD domu Kavka)

KONTAKT:

obvezna predhodna prijava na irena.kokalj@csod.si ali tel.: +386(0)1 2348 621

CŠOD TRANSVERZALA - super način za spoznavanje Slovenije

Zbiramo žige in nalepke ČSOD domov. Zanimivi kolesarski in pohodniški izleti v okolici domov ČSOD so priložnost za spoznavanje neznanih in lepih kotičkov Slovenije.

Evidenčni kartonček za ČSOD transverzalo prejmete na vsakem domu ČSOD ali vam ga pošljemo po pošti (info@csod.si).

Informacije tudi na www.csod.si

KOLESARSKA transverzala ČSOD

S ČSOD RAZISKUJEMO SLOVENIJO

www.csod.si

Dom Adla Ljubsko Selo 34 5271 Ljubsko 031 887 585 adla@csod.si	Dom Bekija Ričevac 163 4236 Rib. Lemanj 031 887 527 bekija@csod.si	Dom Bratovška Kras 88 8278 Pevni 031 887 588 bratovska@csod.si	Dom Borič Sela 52 6276 Podgorč 031 887 589 boric@csod.si	Dom Čukarica 3rd vasi pri Čukarici 19 8147 Našica Luka 031 887 578 cukarica@csod.si	Dom Fara Fara 3 5336 Izak 031 887 574 fara@csod.si
Dom Gargaj Gargaj pri Jurečih 13 5274 Žrnovci 031 887 577 gargaj@csod.si	Dom Jurček Čezrpa na obzidi 4 5288 Komarje 031 887 579 jurcek@csod.si	Dom Kavka Livška Ravna 9 5282 Kavka 031 887 578 kavka@csod.si	Dom Kranjska Gora Vidovška 9 4280 Kranjska Gora 031 887 575 kranjska@csod.si	Dom Lopa Črnomelj 21 8231 Gomč 031 887 576 lopa@csod.si	Dom Metelk Metelkovo Selo 15 5273 Ravni 031 887 577 metelk@csod.si
Dom Peca Breg 13 5282 Metkica 031 542 981 peca@csod.si	Dom Planica Naboka 967 5283 Naboka - Planica 041 700 917 planica@csod.si	Dom Planinka Slovenski Planinci 38 5204 Planinka 031 887 579 planinka@csod.si	Dom Radovč Gas. Kotelniški trg 8142 24. breg pri Radovč 031 884 880 radovc@csod.si	Dom Rab Kavčev Stanec 2 8280 Črnomelj 031 887 579 rab@csod.si	Dom Tava Oštrca ulica 14 5222 Tolmin 031 887 580 tava@csod.si
Dom Škorpiljev Vrh pri Dol. 314 5283 Dol. Škorpiljev 031 887 581 skorpiljev@csod.si	Dom Štik Štikovja 34a 5258 Ptuž 031 887 582 stik@csod.si	Dom Teleskič Javorniški Rav. 23 4379 Javorniški Rav. 031 887 583 teleskic@csod.si	Dom Vajnski Vajnski 21 5289 Vajnski 031 887 584 vajnski@csod.si	88P Kersnik Gasparska ulica 8 5253 Ptuž 031 235 188 88p@csod.si	V NARAVO Z GLAVO

OSEBNI PODATKI

Ime:

Priimek:

Naslov:

Kraj in pošta:

Telefon:

E-naslov:

OSNOVNA PRAVILA IN NAVODILA

- Kolesarska transverzala obsega obkrožje s kolesarstvom 23-ih domov ČSOD.
- Trasa posamezne etape ni določena in je prepustljena vsakemu kolesarju.
- Posamezne etape se lahko združujejo.
- Kolesar se mora ob prihodu na dom evidenčni v posebej knjige, ki so na vidnem mestu poveljnikov vsakega doma ČSOD.
- Kolesar ob obisku doma prejme žigo oz. nalepko obiskarjevega doma.
- Priljubljen nalepke se nalepijo v evidenčni kartonček na ustrezno mesto.
- Zbiranje nalepk fastovno in omajano.
- Ko kolesar obišče določeno število domov ČSOD, na sedel ČSOD postavi karizarka z vsemi nalepkami in zapisanimi datumi svojih obiskov.
- Kolesar, ki obišče 10. 15 ali vse domov ČSOD prejme licenčni, srebrni ali zlato medaljo in pismo priznanja.
- Pozabili o lokaciji domov so na spletni strani www.csod.si.

CSOD, Frankopanska 9, 1000 Ljubljana